

ARCHITECTUURWEDSTRIJDEN Visie of hype?

Architectuurwedstrijden zijn voer voor discussie. NAV bracht enkele architecten rond de tafel voor een uitwisseling van ideeën en standpunten. Conclusie: het wordt tijd om de hand aan de ploeg te slaan en gezamenlijk een vademecum op te stellen voor de overheid, in de hoop hiermee het fenomeen wedstrijden weer in goede banen te leiden.

RONDE 1: EEN ANALYSE

In een eerste ronde maakten de architecten een SWOT-analyse van de architectuurwedstrijden.

Jos Leyskens: "Wedstrijden zijn belangrijk en worden ook op Europees niveau aangemoedigd. Je meten met anderen en spitten naar een idee waarmee je een project binnenrijft, houden architectuur spannend en een ontwerpteam scherp. Maar er schort iets aan het kader waarbinnen wedstrijden worden georganiseerd. De samenstelling van de jury en de manier van jureren zijn weinig transparant. In wedstrijdreglementen duiken de gekste bepalingen op. Wij worden misbruikt als goedkope leveranciers van ideeën waarmee achteraf naar hartenlust wordt gejongleerd, waardoor onze maatschappelijke status wordt uitgehold."

Alfredo De Gregorio: "We moeten eigenlijk spreken van overheidswedstrijden, want de privésector selecteert zelden op deze manier. Ik ben categoriek gekant tegen wedstrijden die worden georganiseerd om een ontwerp te bekomen. Dergelijke beeldwedstrijden leggen een veel te zware last op een architectenbureau, organiseren een oorlog tussen collega's en getuigen van een compleet gebrek aan respect voor ons beroep. Een wedstrijd kost ons al snel 40 000 euro. Onze collega's leveren dikwijls een soortgelijke inspanning. Uiteindelijk hebben de architecten samen meer geld in de wedstrijd gestoken dan de winnaar achteraf aan ereloon krijgt."

"Het principe van een beeldwedstrijd is trouwens om meerdere redenen nonsens. Een: hoe kun je Foster, Renzo Piano, Chipperfield en Diener & Diener in een rangorde gieten? Dat zijn stuk voor stuk geweldig goede architecten met allemaal hun sterke

Deelnemers aan het debat waren voorzitter van de Nationale Raad van de Orde van Architecten Jos Leyskens (Licence to Build - Brussel/Lennik), Alfredo De Gregorio (De Gregorio & Partners - Hasselt), Peter Leroy (Stramien - Antwerpen), adviseur-generaal van de Regie der Gebouwen Tony Demuyck die in persoonlijke naam sprak, en NAV-voorzitter Gilbert Van Hecke. De Vlaamse Bouwmeester was eveneens uitgenodigd maar bleef afwezig, tot spijt van de andere gesprekspartners.

en minder sterke kanten. Twee: een project is een groeiproces waarin alles draait om communicatie. Maar hoe weet je of de architect die een dol idee oppert in een wedstrijd ook in staat is het project gedurende tien jaar te trekken en bereid is om mooie compromissen te sluiten? Wedstrijden zijn per definitie compromisloos, terwijl we toch iets moeten maken waar de bevolking achter staat. Drie: deze aanpak zit maatschappelijk fundamenteel fout. We leven in een beeldcultuur. Is het de taak van de architect, wiens werk op zeker ogenblik al in een beeld wordt vertaald, om mee te werken aan die verdwazing? Nee, ik wil mij bewust afzetten van de snelle hap die de terreur van het beeld uiteindelijk is."

Peter Leroy: "Deelnemen aan wedstrijden is voor ons een van de manieren om interessante projecten binnen te halen. Een deel van de markt werkt vandaag nu eenmaal via dat kanaal. Maar de manier waarop wedstrijden verlopen, maakt dat er dikwijls meer contra's dan pro's zijn. Architecten elkaar laten beconcurreren doet de kostprijs voor de deelnemende architecten - niet voor de bouwheer - schandalig oplopen, wat niet meteen getuigt van een duurzame benadering. Maar ik denk wel dat wedstrijden in een of andere vorm nodig blijven. Daarom hoop ik dat we collegiaal genoeg zijn om gezamenlijk naar aanpassingen te streven."

Tony Demuyck: "Bij de Regie der Gebouwen kunnen we niet meer zonder wedstrijden. Een kwarteeuw geleden, toen er geen sprake was van architectuurwedstrijden, kwamen alleen de bureaus met politieke connecties in beeld en moesten wij met lede ogen toekijken. Tot men besloot voor overheidsopdrachten

de zaak open te trekken. Ik vond het een vrij goed idee om te kijken of we wel een goede architect in huis haalden. Voordien gebeurde het geregeld dat architecten met slechts enkele medewerkers een belangrijk project toegewezen kregen en dat de Regie der Gebouwen achteraf de problemen moest oplossen. Wel moeten we eens serieus nadenken hoe we in wedstrijden de kwaliteit kunnen afmeten."

Alfredo De Gregorio: "Ik vrees dat we door de focus op het vluchtige, oppervlakkige beeld de indruk creëren dat we alleen bezig zijn met mooie plaatjes en zo onze eigen toekomst ondergraven. Ik ben daar op zich niet eens tegen, maar we moeten beseffen welke weg die enge focus ons uitstuurt. Ik heb pas een ontwerp gemaakt in opdracht van Fiat Engineering dat als studie bureau een project uitvoert voor een derde. Meer dan dit ontwerp wilden zij niet. Hetzelfde scenario speelt zich af in China. Buitenlandse sterarchitecten maken daar het plaatje en de rest wordt ingevuld door plaatselijke architectenbureaus die duizenden medewerkers tellen en het etmaal rond in ploegen draaien. Een uitvoeringsdossier voor een gebouw van 200 000 m² stomen zij tegen een spotprijs in vijf weken klaar. Daarvoor vallen ze terug op een door de overheid goedgekeurde bibliotheek met 5 000 toegelaten details. China wordt op wereldschaal de norm en wij mogen hoogstens nog de krulletjes tekenen. Mij niet gelaten, maar willen wij dat wel? Willen we de vakkennis van het beroep behouden, of worden we allemaal louter architectuurdesigners die van hot naar her hoppen?"

RONDE 2: EEN REEKS DENKPISTES

In ronde twee tasten de deelnemers af welke mogelijke wegen kunnen worden gevolgd om wedstrijden op de juiste rails te krijgen.

Ir-arch. Jos Leyssens (Orde van Architecten), Arch. Alfredo De Gregorio (De Gregorio & Partners) & Arch. Peter Leroy (Stramien)

Alfredo De Gregorio: "Als alternatief voor een beeldwedstrijd pleit ik voor een kandidatuurstelling. Aan een dergelijk traject werk ik met plezier mee. Je komt op een shortlist, wordt uitgenodigd voor een gesprek en zoekt samen met de opdrachtgever uit of je gedurende lange tijd aan dit project kunt of wilt samenwerken."

Jos Leyssens: "Je mag het kind niet met het badwater weggooien. Via een kandidatuurstelling kun je inderdaad met een minimum aan energie een doorlichting realiseren. Alleen maken kleinere bureaus met weinig ervaring dan geen kans, terwijl dat toch de bedoeling moet zijn van een wedstrijd. Zowel kleine als grote architecten kunnen over een bepaald thema goede ideeën hebben en die tonen. Maar het moet gedaan zijn met architecten nodeloos aan het werk te zetten. Daarom pleit ik voor het behoud van wedstrijden, maar met een degelijke jury en met een vergoeding. Als de bouwheer weet dat hij voor een basisdienstverlening moet betalen, ben je op de goede weg."

Peter Leroy: "Je moet betaald worden voor je werk. Een bouwheer zal wel twee keer nadenken als hij weet dat een wedstrijd hem geld zal kosten. Nu zijn er te veel architecten die gratis ideeën willen spuien. Dat werkt tegen ons. Een kandidatuurstelling die peilt naar een beknopte en heldere visie en waarvoor je geen trolleys moet volstapelen met dossiers, maquettes en ontwerpen, lijkt mij een valabel alternatief."

Tony Demuyck: "Ik pleit voor twee fases. In eerste instantie moet je de kans krijgen je bureau en werk toe te lichten. Op basis daarvan worden drie tot vier bureaus uitgenodigd om mogelijke oplossingen voor te stellen, in ruil voor een vergoeding. Onder oplossingen versta ik dan niet louter mooie plaatjes, maar beelden die de overheid in kwestie verduidelijken welke betere keuzes ze hebben. Wat de vergoeding betreft, heb ik een voorstel voor de politici. Waarom zouden we de 3% die nu in elk openbaar project moeten worden gereserveerd voor een kunstwerk, niet verdelen onder de groepen die meedoen aan een wedstrijd?"

Alfredo De Gregorio: "Een vergoeding lost het probleem niet op. Geld werkt als opstijgend vocht. Hoe meer centen je krijgt, hoe meer inspanningen je levert om op te vallen. Deelnemen aan wedstrijden wordt trouwens een business op zich. Veel grote bureaus richten een wedstrijd afdeling op die ze bevolken met designarchitecten die een slaagpercentage krijgen opgelegd. Ze leggen van alle mogelijke juryleden in Europa een database aan met ieders voorkeuren. Op basis van die analyse worden dan wedstrijdontwerpen gemaakt. Zakelijk OK, maar zitten onze steden daar op te wachten?"

Jos Leysens: "Dat neigt toch te veel naar doemdenken. In plaats van ons te concentreren op de Europese context, moeten we kijken hoe wedstrijden op het lokale niveau gekaderd kunnen worden. Naast de jury en de vergoeding moeten we er voor zorgen dat alle deelnemers eenzelfde verwachtingspatroon hebben van wat ze moeten leveren, en dat dit ook voor kleinere bureaus haalbaar is."

Arch. Alfredo De Gregorio (De Gregorio & Partners)

Adviseur-generaal van de Regie der Gebouwen Tony Demuyck

Arch. Peter Leroy (Stramien)

Alfredo De Gregorio: "Sta mij toe de discussie te nuanceren.

Als men morgen een nieuw Vaticaan wil bouwen, doe ik dolgraag mee aan die wedstrijd. Maar een wedstrijd inrichten voor elk bushokje zoals vandaag gebeurt, lijkt mij onredelijk. Vooral omdat we, zoals Bob Van Reeth altijd heeft beweerd en in zijn eigen praktijk nagestreefd, nood hebben aan opvallende architectuur. Maar die verliest altijd in wedstrijden, daar primeren het beeld en de show, de frietzakken op het dak zeg maar. Op de jury moet je niet rekenen om dat te doorprikken. Waar halen we voldoende bekwame juryleden voor de honderden gebouwen die uit te besteden zijn? Niet op het departement van de Vlaamse Bouwmeester die, tussen haakjes gezegd, – en ik betreur dat hij niet aanwezig is om mij van repliek te dienen – van dat departement een groter ministerie maakt dan de Regie der Gebouwen ooit is geweest. Het probleem is dat de Bouwmeester met zijn aanpak aan de lokale overheden vissen uitdeelt, terwijl hij ze beter zou leren vissen. Waarom bouwt hij zijn dienst niet uit tot een studiecentrum waar architecten zichzelf kunnen voorstellen en burgemeesters leren hoe ze, in plaats van een ontwerp, een architect kunnen selecteren op maat van hun behoeften en prioriteiten?"

Tony Demuyck: "De onkunde van een jury heeft dikwijls te maken met macht. Burgemeesters of voorzitters van een organisatie willen per se zelf in een jury zitten. Ze zouden beter een louter adviserende bevoegdheid krijgen. Anderzijds moeten we een lijst van architecten samenstellen die in een jury kunnen zeten, en een ethische code redigeren om belangenvermenging te voorkomen."

Alfredo De Gregorio: "Een verstandige burgemeester zal zelf nooit in een jury zetelen. Maar we moeten ons hoeden voor specialisten, want die hebben de neiging de jury te manipuleren en zijn dus vatbaarder voor corruptie. De ivoren toren van de Open

Oproep is de meest gesloten aanpak die je kunt bedenken. Het resultaat zijn een verdubbeling van de kostprijs en krimpende budgetten voor projecten van andere administraties. We hebben nood aan een procedure, en ik pleit voor die van de directe democratie. Laat architecten zich voorstellen via een kandidatuurstelling, laat de jury een gefundeerd advies opstellen en laat de opdrachtgever beslissen. Het zou van respect voor de kandidaten getuigen als de jury geen ranglijst zou opstellen, maar zou aangeven waarin elke architect goed en slecht is. Het is dan aan de burgemeester om in eer en geweten de knoop door te hakken. Vergist hij zich, dan wordt hij daar tijdens de volgende gemeenteraadsverkiezingen wel op afgerekend."

Peter Leroy: "Ik pleit voor een zo heterogeen mogelijke jury die tot een consensus moet komen, en voor een burgemeester die zijn verantwoordelijkheid opneemt."

RONDE 3: EEN VADEMECUM

In ronde drie verlegden de gesprekspartners het accent naar de directe actie. Wedstrijden zullen immers niet meteen worden afgeschaft en zonder druk op de ketel dreigen goede ideeën dode letter te blijven.

Peter Leroy: "Waarom geen vademecum opstellen, een minumpakket van eisen, waaraan wedstrijden moeten beantwoorden? Als alle confraters collegiaal weigeren om nog deel te nemen aan wedstrijden waarin deze basisvereisten met de voeten worden getreden, kunnen we wellicht iets veranderen."

"Ik denk dan met name aan een duidelijke afbakening van de te leveren inspanningen; aan een heterogeen samengestelde jury die tot een democratische consensus komt; aan een verplicht verslag; aan een kleine tentoonstelling met de ingediende voor-

NAV-voorzitter arch. Gilbert Van Hecke

Voorzitter van de Nationale Raad van de Orde van Architecten Ir-arch. Jos Leyssens

ontwerpen, want uiteindelijk kunnen wij uit wedstrijden ook iets leren."

Gilbert Van Hecke: "Ik ben voor ideeënwedstrijden die een minimum aan inspanningen vergen en waaraan iedereen, ook de jonge collega's, met gelijke kansen kunnen deelnemen. Meer dan een goed gelimiteerd idee mag je daarbij niet mee hebben op de afspraak. Verder lijkt een formule met twee rondes mij interessant. De opdrachtgever praat met de kandidaten en selecteert op basis daarvan drie bureaus die, in ruil voor een redelijke vergoeding, een voorontwerp maken. Na de wedstrijd kun je een gefundeerd verslag opvragen en wordt alles afgerond met een openbaarmaking van de drie projecten, wat meteen ook discussies zal voorkomen."

Alfredo De Gregorio: "Hoe minder de wedstrijdorganisator vraagt, hoe minder oorlog hij stookt, hoe minder wrevel hij opwekt en hoe minder klachten er bij de Raad van State zullen belanden. En als er toch een klacht is, zal die instelling geen dossier van 500 bladzijden moeten doorworstelen."

Tony Demuyneck: "Het ereloon wordt geregeld als concurrentie-element gebruikt. Wat vinden jullie daarvan? Moeten we het toekomstige contract tussen ontwerper en opdrachtgever niet bij het wedstrijdreglement voegen?"

Jos Leyssens: "Het ereloon moet bekend zijn en mag zeker geen selectiecriteria vormen. Anders riskeer je dat de financieel sterkste gedurende tien jaar dumpingprijzen hanteert om nadien de hele markt binnen te rijden."

Alfredo De Gregorio: "Ereloon, taken én budget moeten op voorhand gekend zijn. Zo kan iedere architect voor zichzelf uitmaken of dit een haalbare kaart is. Ook vermijd je dat collega's de opdracht krijgen dankzij een ereloon van 4%, het budget laten ontsporen en uiteindelijk duurder zijn dan iemand die 6% ereloon vroeg. Ik vind het trouwens de morele plicht van de architect om voor de overheid zo goedkoop mogelijk te bouwen. Een budget moet je uitdrukken in prijs per m², want het programma kan onderweg nog wijzigen. De Regie der Gebouwen

Adviseur-generaal van de Regie der Gebouwen Tony Demuyneck & Gilbert Van Hecke

hanteert een ongeschreven wet dat een doorsnee gebouw niet meer dan 925 euro per m² mag kosten. Prima. Waarom dat niet expliciet meedelen? Maar wat gebeurt er vandaag in een wedstrijd? De sterarchitect wint, zegt: 'ha, je bent het niet eens met mijn voorwaarden? Dan stuur ik je mijn batterij van 80 advocaten' en de prijs stijgt naar 3000 euro en meer per m²."

Peter Leroy: "Een nadeel van wedstrijden voor openbare besturen blijft dat je nadien met openbare aanbestedingen wordt geconfronteerd. Daarbij wint de goedkoopste het pleit en worden de lastenboeken nadien met de juridische loop bestudeerd om de te lage aanbestedingsprijs toch maar te kunnen compenseren. Elke meerprijs ligt sowieso drie keer te hoog en het vreet telkens weer energie om de cijfers terug binnen redelijke grenzen te krijgen."

Het gesprek wordt afgesloten met de afspraak effectief werk te gaan maken van een vademecum. Wij houden u op de hoogte. <

Foto's: © Marc Scheepers - Tekst: Staf Bellens